

- z) ako dejanje, katero lastnik čini na svoji nepremičnini, vpliva na sosedovo nepremičnino le s posredovanjem naravnih močij, n. pr., da zrak zanaša dim ali prah iz tovarne na sosedovo zemljišče, to so posredne substanci- jalne immisije (Unger);
- β) ako z dejanjem, katero čini lastnik na svoji nepremičnini, neposredno nastane neugoden vpliv na sosedovo ne- premičnino, na pr. lastnik koplje na svojem zemljišči tako globoko, da se podere sosedov zid (Unger na- zivlja te immisije „Rückwirkungen“.)

Od teh dveh vrst posrednih immisij pa je razlikovati tako- zване „aemulationes“ (zvrševanje lastninske pravice samó zató, da se sosedu draži), o katerih v nas ni toliko sporno, da so dopustne; natančneje o njih glej v nižje navedenih Magesovih člankih „Ueber Nachbarrecht“.

Ali podajo take „posredne immisije“ sosedu razlog, da se protivi nameravani stavbi, to je zavisno od tega, na kako sta- lišče se kedo postavi v vprašanji o takozvanem, v nas toliko spornem „sosedskem pravu“. Le ob kratkem hočem navesti na- zore naših avstrijskih literatov, potem pa judikaturu najv. sodišča.

(Dalje prihodnjič.)

I. Kavčnik.



Dotike prava in naravstva.

(Dalje.)

3. Razlika med pravom in naravstvom.

Če o kateremkoli človeškem mišljenji in opraviilu veljá pri- slovica: „Duo si faciunt idem, non est idem“, gotovo to veljá za pravo in naravstvo. Kako bližnja sta si oba pojma, a kakó različne so njiju prikazni in oblike! Oziraje se na te vnanjosti in delokroge obojih, zdi se človeku, da je pravo nekaj čistó dru- gačnega od naravstva. To nekateri pravniki tudi v resnici trdijo, sosebno omenjeni osórniki in povestničarji prava. Moja dolžnost je torej, da, opozorivši na sorodnosti obojih, razložim tudi njiju

bistvene različnosti. Tu pa hočem ravnati takó-le: najpreje odkrijem notranje, v stvari sami ležeče razlike obéh, potem vnvanje ali obrazne (formalne) razlike, naposled pa hočem popraviti in zavrniti nekatere razlike, ki se mi vidijo krivične.

Naravstvu predmet je z razumom razkrita in po volji hotjena prirodna svršivost (zweckdienlichkeit, zweckmässigkeit); kar hoče biti naravstveno, mora se z zakoni prirodnimi v svrhi skladati. Ti zakoni pa kažejo v vsem veliko, skoro bi rekel nepresežno dovršenstvo (vollkommenheit). V naravstvo spadajo dejanja, namisli in pomišljenja (vorstellungen); vsa dejanja, vnvanja in duševna, morajo se, ako hoté za naravstvena veljati, s prirodnimi zakoni skladati. Ti zakoni vladajo v vsej prirodi, kakor tudi v človeški naravi.¹⁾

Koliko ožji je ôkrog prava! Sicer pravo noče dosegati ničesar, kar ne bi s naravo se skladalo ali kar bi naravnost bilo zoper prirodno; a gotovo ne spada vse v obseg prava, kar je po prirodnih zakonih svršno, nego samó, kar se sklada z družbinskimi koristmi; to je gore bilo úže povedano. V človeški družbi — tam je delokrog prava. Ko bi posamni človek — kakor Robinson na pr. — zašel iz vse človeške družbe pa životaril sam na kakem otoku Oceanije, onda zánj ne bi veljali pravni zakoni, ako njegov otok ni lastnina kake družbe, a naravstveni zakoni pač. Gore úže sem omenil več pravniških izrekov o pravu in o njegovi svrhi; naj jim še dodam izrek Ahrens-ov, ki pravi o svrhi in učinku prava: „stoprav po pravu je redovito žitje ljudij možno.“ (Ahrens v Holtzendorff-ovi Encyclop. I. del, str. 39.).

A tudi v smotrih in svrha h se razlikujeta pravo in naravstvo. Vsako dobrotstvo (gut), katero je v pospéh posamnega človeškega življenja, bodisi stvarno bodisi namišljeno, samó da podpira skladje z zakoni prirodnimi, katerim se tudi božji prište vajo, takó da se človek po njih dovršuje v razumu, volji in dejanji, — vsako táko delo je naravstveno ali blágo; a vsa dobrotstva, ki podpirajo obstanek družbe, spadajo

¹⁾ Beseda „naravstvo“, katere podloga je „narav“ (natura hominis), znači samó eden del prirodnih zakonov človeških, ake je izraz „naravstvo“ za pojem stvari preozek, naj se pomisli, da mnogi izrazi znanstveni ne odgo varjajo pojmom, ki so z njimi spojeni.

pod pravo in so pravnega pojma. To se prav očito vidi iz pokvarjenja samega sebe ali samovrazbe, katera se po naravstvenih načelih zaradi prestopanja dolžnostij zoper prirodne zakone in zoper lastno narav, po zakonih pravnih pa z ozirom na družbinske dolžnosti kaznuje.²⁾ Sploh se pojem pravnih dolžnostij ali obvezanostij dá razumevati samo z ozirom na družbinske razmere. Pravne dolžnosti in pravice zadevajo: razmere družb proti osebam in oseb proti družbam; razmere družbenikov proti samim sebi kot pojedincem, in družb proti družbam, na pr. držav proti drugim državam. S teh stališč se pravo deli: v državno, katera obsega ustavno in upravno pravo; v kazensko in državljansko ali grajsko in v mejnarodno pravo. Vse pravo se dá krajše razdeliti v javno in zasebno, a poleg tega v mejnarodno.³⁾ Imenovane pravne razmere pa vse spadajo v naravstvo, a nikakor ne vse naravstvene razmere v pravo. Vérstvo (confession) in bogočastje (religion) na pr. sta ne samó prekočutni (metafizični) namisli, nego tudi naravstveni, ker naravstvo uči spoznavati prirodne zakone, smatrajoč jih ob jednom za dana povelja najvišjega oblastva v prirodi, takó da se ono v tem oziru srečava z vérskim naukom kot s posebno strôko (vrsto) znanja in čustvovanja. Zakonodavci vérstva ne smatrajo vedno z jednakega stališča; nekaterim je stvar, ki se prepušča pojedincu in njegovim osebnim nazorom, drugim veljá za javno reč, od katere zavisí korist družbe. Tu vidimo prav jasno, kakó je mnogotera stvar, ki se naravstvu vidi sveta, včasih družbenski oblasti čisto malovažna. Tudi poučevanje mladine, toliko važno za občo korist, se v nekotih državah ne smatra za javno reč. Vse pri tem zavisí od tega, s katerega stališča se smatra. Kaj je pravo, kaj ne, to

²⁾ Prim. § 409. in 410. avst. kaz. zak., iz katerega je razvidno, da se samovrazba kaznuje zaradi oškodjenja družbe (države).

³⁾ Cerkveno pravo spada nekoliko pod državno in upravno, nekoliko pod mejnarodno pravo; z jedne strani zadeva razmere družb proti pojedincem in naopak, z druge razmere družbe in društev proti cerkvenim oblastvom in cerkvenim družbam izven lastne države. — Gledé na predmete se pravo deli: v stvarno in osebno pravo, potem v javno in zasebno pravo. Cerkveno pravo bi po tej razdelitvi spadalo nekoliko v osebno, nekoliko v javno in ob jednom v zasebno pravo, to je zavisno od stališča, s katerega se smatra njegov izvir in predmet.

očito zavisi od tega, ali se vidi ozirom na družbo važno ali ne, ali je po odločilnem mnenju neobhodno potrebna, torej javna ali pa čisto zasebna stvar. Odtod prihajajo velike razlike v u zakonjenih (codificiert) dolžnostih in pravicah, katere se v raznih družbah (državah) opravljajo jako različno.

A glavna razlika mej pravom in naravstvom zadeva pojem zavezanosti (verpflichtung). Po naravstvenih nazorih se oseba sama zavezuje, pokorč se svojemu razumu in svoji volji, takó da nastane med osebo in načeli, katera so posneta s prirodnih zakonov, skladnost (harmonie), kakor jo Ahrens (pri Holtzendorff-u Encycl. I. str. 37) imenuje; v pravnem pogledu se oseba in družba pokorujeta volji vseh ali obči volji, ter se tudi siloma k tej pokorščini priganjata (prim. nadrobno izvedenje te razlike med pravom in naravstvom pri Rud. pl. Ihering-u: Geist d. röm. Rechts. II. del, 4. nat. str. 23. in dalje). Takó torej v pravu poveljuje in gospoduje volja družbinska kot najvišja oblast (prim. o tej volji J. Glaser-ja: Gesammel. klein. Schriften. I. zv. str. 33.).

Razlika, važna in izrečita mej pravom ter naravstvom zadeva tudi pomočke ali sredstva, katera upotrebljujeta obé naredbi. V naravstvu sem to sredstvo uže imenoval; ono je svobodna volja podložiti samega sebe zakonom prirodnim in božjim; v pravu pa, kjer sicer to sredstvo tudi veljá, vlada vnanja sila ali nuja (zwang), takó da se svetna pravica poslužuje dvojnih sredstev v doseganje svojih svrh: pozivanja (appell) na razum in pozivanje na oblast in nujo. (Zató Ihering pravo imenuje „obliko nuje v roki državne oblasti“ („form des zwanges durch die staatsgewalt“): Zweck im Recht. I. zvezek str. 443 (2. natis). Ahrens, ki v nuji vidi glavno razliko prava pred naravstvom, tolmači to njegovo stran s tem, da „prinudljivost (erzwingbarkeit) sicer ne vseh, a mnogih dejanj“ imenuje znak prava (pri Holtzendorffu, Encycl. I. d. str. 47). To naziranje prava je od Thomasiusa počenši postalo odločilno. Sredstva pravna so: pretenja ali grožnja s kaznimi; to sredstvo je Anselmu Feuerbachu veljalo za vseobče pravno nasilje, opominanje, spominanje, povelja in ukazi, zabrane, kazenske izvršitve.

Tudi pojem kreposti je različen v naravstvu in pravu: tam pomenja dovršenost v mišljenji in dejanji, z zapovedmi razuma in prirode skladnem, tu, v pravu, je njen pomen širši ter obsega vnanje izpolnjevanje zakonov in tudi blagovoljno njih izvrševanje, tako, ki je spremljevano od naklonosti do družbe. Zato Kant razlikuje „zakonitost (legaliteto) dejanja in pa „naravstvenost (moraliteto) mišljenja“; le-to mu izvira iz čustva „dolžnosti“ (Kant: Krit. d. prakt. Vern. v Kirchmann-ovi izdaji str. 181). Koliko oseb je oproščenih od kaznij, ker njih krivda v delih ni dokazana, slaba volja pa ne zadoščuje k pravosodnemu kaznovanju! Koliko činov trdosrčnosti potrjuje državljansko pravo, činov, ki so očiti prestopki vseh družbinskih krepostij, kateri pa samo ne oporekajo očito postavljenim zakonom! Tudi v državljanskem pravu je neizogibno treba približanja k naravstvenim načelom, t. j. k načelom naravstvene pravice ali človečnosti (humanitete), kar se v kazenskem pravu uže davno godí.

Velika razlika se torej kaže v izpolnjevanji naravstvenih in pravnih zakonov: tu, v pravu, se poudarja in naglaša pred vsem drugim čin (that), a v drugi vrsti stoprav povoljenje (gesinnung); a v naravstvu je stvar naopak: povoljenje se tu smatra za pravi izraz osebnosti, takó da na pr. dobro delo, katero ne izvira iz blage volje in iz nesebičnega namena, ne velja za zaslužno. Z naravstvenega stališča obsojamo zavistnika, zlobnika, brezobraznika samega po sebi, s pravnega pa stoprav po činih, ki prihajajo iz zavidnosti, zlobnosti, brezobraznosti in predrznosti, ako so ti čini po zakoniku kaznivi.

Še jedna podkladna (fundamentalna) razlika je mej pravom in naravstvom, ona, ki zadeva svrho obeh. Naravstvo teži po izpolnjevanji prirodnih in božjih zakonov, katere spoznava z razumom; ono odvrča vse druge svrhe, katere so izven tega okroga, ter na pr. ne hrepení, kakor se mu včasih s čisto krivih in ozkovidnih ozirov očita, po nekem blaženstvu ali rajju uže tu na zemlji, kar ki toliko pomenjalo, kakor da bi ono hotelo utešiti telesne nagone (instinkte). Zakaj naj svršno, t. j. zakonom prirode prikladno ravnamo, tega ne vemo od drugod nego iz tirjatve, katero stavlja naš razum sam do naše volje, razmotriváje te zakone. Kaj izpolnjujoč naravstvene zakone konečno

dosežemo, nikakor ne vemo, kakor nam sploh zadnja svrha našega bitja ni znana. Čisto drugače je s pravom. V pravu si človek postavlja svoj gotovi, zemski, končni in določeni cilj: blaženstvo družbinsko, in zadovoljen sme biti, ako ta jedini smoter doseže. V prvi vrsti je torej družba, katero hoče pravo braniti in okrepiti, v drugi vrsti so pojedinci ali člani družbe, katerih blaženost je pravnemu človeku na skrbi. Takó je torej svrha pravu končna, časna, posvetna — svrha naravstvu brezkončna, ker dovrševanje človeško nikdar ni dokončano, večna, ker je stopinj dovršenostij brez števila, in popolnoma uzorna (idealna), ker je namišljena ter nima danega zemskega obrazca pred očmi. Vsekakor se v naravstvenih nastojanjih (bestrebungen) izrazuje več uzorne nemirnosti, nego v hladnokrvno osnovanem in zvrševanem pravu.

Še nekaterih razlik, katere zadevajo bolj obliko nego stvar, treba omenjati. Naravstvo išče najvišje oblasti v zakonih narode in človeške naravi, — v pravu pa vlada človeška volja, izražena v družbinski volji. Ta volja pa je zastopana ali po kaki pojedini osebi ali po skupni osebnosti (cumulative persönlichkeit). „Prikaz (figur) sodnika“, pravi Ihering, „je osebni izraz samostojnosti in nezavisnosti prava, po državi pripoznanega“ (Ihering: Geist d. röm. Rechts. II. zv. str. 20). Ali ne samó sodnik, tudi zakonodavec in celo tolmačnik t. j. učitelj prava ima svojo oblastnost (autoriteto). Tudi običajno in narodno pravo sta družbinska proglasa, veljavna kot glasova skupnih osebnostij. Ako bi se očitalo, da zakonodavci niso vselej pravi in istiniti glasniki javne ali družbinske volje, da se časih dajejo zakoni celo družbinski volji protivni, — tedaj je smeti isto trditi, kar velja o najvišji državni oblasti: dasi ni ta vselej v soglasji z družbinsko voljo, vendar je njo ‚de facto‘ t. j. kot obstoječo oblast smatrati za tisto, kateri je v resnici izročena državna moč. Kajti, dokler obstoja in biva taka najvišja oblast — bodisi samovladarska (monarhična), bodisi skupnovladarska (republikanska) — dotlé ona velja za izročeno.

Nasproti začasnemu in osebnemu značaju prava ima naravstvo nekaj neosebnega in prekočutnega v sebi. V zvezi s tem značajem le pravo nekaj zgodbinskega (historičnega). Vse pravo je namreč dvoje: ali početno (ur-) ali pri-

rodno, prirojeno (naturrecht), kolikor se zgot na naravstvo upira, ali pa zgodbinsko, čim je nastalo in se premenilo po danih okolišnih in razmérih, katere nastajajo in prehajajo po naravi in po zgodbah narodov in družb. Samó v pravu se nahajajo tako zvane osvojene (occupiert, erworben) ali priposestovane, podedovane ali dedinske pravice, katere se vkupno pridobljene ali pribavljene (erwirkt, erworben) pravice zovejo; — naravstvena načela stojé vselej, ne zastaré in se ne pomlajajo. Zato opazuje Glaser: „Pravoznanstvo je zgodbinsko znanje“ (Gesammel. klein. Schriften I, str. 10); isto veljá popolnoma o pravu t. j. o predmetu pravoznanstva. Lastno je namreč pravu, da kar je postalo, to ima svojo pravico. Zató Ihering „običajno pravo“ jednáči „ostremu pravu“ (strictes recht) (Geist d. röm. Rechts. II. str. 33—34). Da je pravo res dvojnega pokolenja, jedno početno in drugo zgodbinsko pravo, to potrjuje spor mej obema, kar tudi Ihering naglašá (Kampf u. Recht. 8. nat., str. 8). Gotovo krivo je mnenje „romantikov“, da je pravo samó zgodbinskega izvira; znano je največ po izkušnjah, da se vse in vsako pravo ne dá povestnično raztolmačiti.

Tudi v uporabljanji in zvrševanji se pravo razlikuje od naravstva. V naravstvu vse zavisi od poveljenja in osebne udeležbe; a v pravu veljá vnanja oblika, kako se največ ono izjavlja. Kar ni po tej obliki, to ne veljá za pravno, za zakonito. To njegovo posebnost imenuje Ihering „kiparstvo“ (plastik) prava (Geist d. röm. Rechts. II. str. 17—18).

Tudi jeden glavnih pojmov v naravstvu in pravu, pojem pravice ali pravičnosti, dela v obeh veliko razliko. Naravstvena pravica je osnovana na ravnopravnost vseh osebnosti med seboj in proti naravi; zató naravstvo tirja jednakosti (paritete) vseh ljudi in naravstvena pravica ne dela razlik med ljudi. V pravu se ne priznava to jedništvo; tu prihajajo osebne lastnosti v ozir, katere so nastale po vplivu družbe ali po okolišnih. Sicer se tudi v pravu priznava nepristranost za znak pravičnosti (Ihering: Geist d. röm. Rechts. II. str. 22), ali ne samó z naravstvenega stališča, nego tudi in sosebno z družbinskega (socialnega), po katerem je oseba od osebe različna po duševnih, kakor tvarnih lastnostih. Tudi gospodarstveni in državni oziri imajo v pravu svojo veljavo, ne samo naravstveni, takó da se

v pravu človek brez dvojbe meri z nekakim vnanjim merilom. Takó iz pravice postaje dostikrat predpravica. Isto velja o človeški svobodi. Po naravstvenih načelih je vsak človek svoboden, ker stoji proti drugemu človeku, kakor tudi proti prirodi v jednaki razméri in v enakem stanju obvezanosti, samó da posluša glas razuma, — družbinske in državne svobode pa uživa vsakdor samo toliko, kolikor mu je družba dopušča, da „izvršuje svojo samoupravljanjo voljo“ (Bluntschli: Allgem. Staatsr. II. d. (1885) str. 618—619). Pravna svoboda je torej neko, družbinski podeljeno privoljenje. John Russel nasproti drugim pravnikom, ki zakon imenujejo „samostojno (absolutno) voljo“ družbe, krati družbi to pravico; a dokler družba nič proti razumu in naravstvu ne ukazuje, smeti jej je to prednost dopuščati. V pravniških naukih je vsaj obče to mnenje — in podreti je, vidi se nemožno — da je stavljeno (pozitivno) pravo porojeno od družbinske ali državne oblasti in da razun te oblasti ni zakonov, nego jedino še v naravstvu. Bluntschli gotovo izrajuje nagled pravnikov, trdeč, da se „pojem prava“ jedino v „državi“ vtelesuje (Allgem. Staatsrecht. II. str. 625).

Veliko razliko mej pravom in naravstvom dela pojem kazni. V naravstvu prihaja kazen kot naravna (immanent) posledica prestopljenih prirodnih zakonov, sama ob sebi, samovoljno in neuprosno; — pravno kazen pa nalagajo čuvaji zakonov in nikakor ni vselej gotova, ker dostikrat ni znan prestopnik. Ali, o kazni hočem govoriti še pozneje.

Naj o razmerah prava in naravstva omenjam še nekaterih nazorov, kateri se mi ne vidijo istiniti. Če nekateri smatrajo pravo za jedino obrano stvarnih koristij družbinskih in zasebnih, tedaj pojem prava jemljejo gotovo v preozkem smislu. Tudi čisto namišljena dobrotstva človeška spadajo v pravo, na pr. osebna in stanovska čast, celo nekoje pravice, ki v družbinskem ali gospodarskem pogledu ne dajejo nobene tvarne koristi. Po pravici Ihering pravi: „Pravo je namiselnost značaja“ („das Recht ist Idealismus des Charakters“) (Kampf u. R. 8. nat. str. 69). Da pravo tudi izvršuje dolžnosti človeka proti samemu sebi, kar naravstvo uči, to menda prvi izmed pravnikov naglaša isti Ihering (ibid. str. 19—20). Ako vprašate za mejo med pravom in naravstvom, tedaj vam pravniki odgovarjajo: pravo dovoljuje

mного tega, kar zabranjuje naravstvo (Tako Ahrens v Holtzendorff-ovi Encycl. I. str. 47). Istini prikladneje se meni vidi odgovor: pravo mnogo tega prisiljeno dopušča, kar naravstvo zabranjuje, ker pravo nedostaje sredstev kazniti je ali vsaj zapretiti je po stavljenih zakonih. Brez oblike ali obrazca ni prava, ni pravnega postopanja, a uprav obliko najti je težava, včasih nemoč. Starejše pravniško ravnilo je bilo: vse kar je proti naravstvu, je tudi kaznivo (Glaser: Gesammel. klein. Schriften. I. str. 31). Drugi pravniki trdijo: kaznivo je samo, kar je z družbinskega („državnega“) ozira kazni krivo (Glaser: ibid. I. str. 17). Videti je torej iz uvažanja teh mej, kako je treba določenega zbliževanja prava z naravstvom. Želeti je, da se pravniki pridno ozirajo na dela naravstvenikov, ti pa na dela pravnikov, da se nauki teh in drugih očistijo mnogih negotovostij in nedoločenostij.
(Dalje prihodnjič.)



Ali sme c. kr. državno pravdnništvo odreči prodajo kavcije, položene za perijodičen list, če je sodišče pravomočno izreklo, da je urednik zavezan, zasebnemu tožitelju troške povrniti, in če urednik lista teh troškov ne plača (§ 15. tisk. zak.)?

(Dopis.)

Vprašanje, katero je na čelo postavljeno, je tako preprosto, da se na prvi pogled vidi čudno, če ima kdo oziraje se na § 15. tisk. zak. kak dvom glede dolžnosti javnega tožitelja. Zakonovo določilo je jasno, odgovor torej lahak. Vender se je dvignil dvom v tem pogledu. Rešitev tega vprašanja pa se je tako čudno zavila in prikrla, da je končno bilo izjemnim sredstvom iskati odpo-
moči. Če slučaj v nastopnih vrsticah objavim in ga denem pod kritično ost, zgodi se to »sine ira et studio.« Nek nemški pisatelj ima hvalevredno navado, da v svojih znanstvenih spisih poudarja načelo: »errando discimus.« Mislim, da ta izrek nima veliko dejanskega uspeha; oni, ki se moti, navadno zmote noče pripoznati in trdi, da je njegova prava. Drugo načelo moramo v takih slučajih adoptovati. To načelo slove: »Publicando docemus.« Zmota sama